

RETROSPECTIVĂ EXEGETICĂ ANATOL CODRU

Academician **Mihai CIMPOI**
Institutul de Filologie al AȘM

Consemnarea aniversării a 80-a de la nașterea scriitorului și academicianului Anatol Codru a prilejuit apariția unui volum de exegeze, interviuri și materiale documentare și foto privind creația sa literară și cinematografică: *Anatol Codru. Mitul personal* (col. „Personalități notorii”), elaborat sub egida Institutului de Filologie și Institutului Patrimoniului Cultural din cadrul Academiei de Științe a Moldovei.

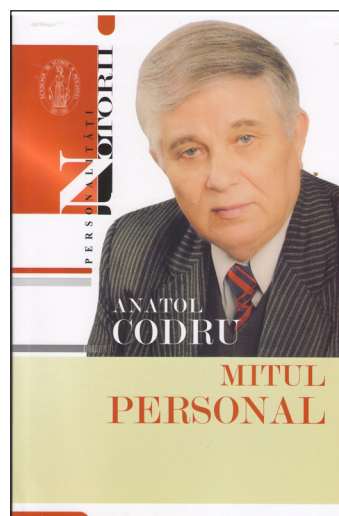
Conform prevederilor conceptuale ale acestei colecții, volumul conține câteva compartimente tradiționale: I. *Analize. Interpretări* (studii și articole); II. *Evocări. Mărturii. Referințe critice* (evocări); III. *Anatol Codru despre prieteni și colegi*; IV. *Anatol Codru prin el însuși* (confesiuni; interviuri); V. *Anatol Codru. In memoriam*; VI. *Viața în imagini*. Volumul prezintă, în deschidere, un amplu tabel cronologic, care fixează cele mai importante fapte biografice, evenimente culturale, etape ale creației, aprecieri oficiale, academice în cadrul republicii noastre și în străinătate.

Coordonatori ai volumului: dr. hab. Alexandru Burlacu, dr. conf. Dumitru Olărescu.

Studiile cu caracter monografic, articolele, eseurile, recenziile, alternează cu reacțiile de întâmpinare, referințe critice ocazionate de anumite apariții editoriale, realizări cinematografice și momente evaluative importante. Se urmărește și configurarea unui tablou sinoptic al receptării operei și personalității sale, de la debutul editorial până la ultimele cărți și filme.

Edificatoare în această odisee a modului în care a fost întâmpinat volumul de debut *Nopti albastre* (1962) sunt prefața semnată de Andrei Lupan și prima cronică prilejuită de el, al cărui autor este criticul Ramil Portnoi, tributar ideologiei oficiale, dar având și calitatea de a fi deschis către valorificarea operei clasice și către noutatea estetică adusă de unii autori contemporani.

Făcând o mărturisire sentimentală de identificare empatică cu un „flăcău inimos întâlnit pe drumurile satelor noastre, într-o vârstă pe care am trecut-o demultisor”, prefațatorul menționează: „E un suflet tânăr de țăran deschis spre multele întrebări ale zilelor de azi, în care încap amintirile satului, zvâcnirile minunatelor chemări și ale asprelor datorii. Mai este o întâlnire de gânduri și de lecturi în care vreau să subliniez bunăcredința autorului care, găsind cartea mării literaturi, a știut să culeagă din ea roadele adevărate,

Anatol Codru. Mitul personal (col. „Personalități notorii”), Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie și Institutul Patrimoniului Cultural; coord.: Alex. Burlacu. Chișinău: Pro Libra, 2016. F.E.-P. „Tipografia Centrală”. 356 p.

hărăzite celor setoși de bine și de adevăr. Pe mine m-a bucurat această primă lectură, ca o descoperire, în care vrând nevrând am investit câteva nădejdi pentru tânăra noastră poezie care îmi era dragă” (p. 160).

Ramil Portnoi intuiește „elemente de diferențiere individuală” (față de alți poeți tineri), caracterul liric biografic și de „evocare la distanță, în timp și spațiu”, „romantismul cu efluvii sentimentale”, regretând – în cadrul mentalității timpului – că relevă frumusețea codrilor și niciodată a livezilor de viitor...” (p. 164).

Receptarea po(i)eticii marcant originale a lui Anatol Codru a cunoscut și anumite reacții de tăgăduire și chiar de defăimare, după cum recunoaște el însuși în cazul volumului *Feciori*, fapt care nu l-a determinat să părăsească drumul „aventuros” al experimentării. „Ca poet, am fost mereu în căutarea metaforei”, va declara el, explicând și vraja obsesivă pe care i-a produs-o *piatra*, el propunând programatic chiar un *mit al pietrei*, din care „izvorăște întreaga mitologie a neamului omenesc”: „Piatra este materie vie (...) În piatră eu am pipăit osatura ființei umane” (p. 291).

Având un punct de reper teoretic în postulatul psihanalistului Charles Mauron că mitul personal este o expresie a personalității inconștiente a unui creator, majoritatea autorilor studiilor incluse în culegere

se referă la diferite aspecte ale acestuia: acad. Mihail Dolgan întrezărește un „salt” calitativ de la metafora *plasticizantă* simplă, a cărei funcție este de a reprezenta spectaculos, la metafora revelatorie „bogată în sugestii și dezvăluiri de adevăruri ontologice ascunse (criticul valorifică bineînțeles terminologia lui Blaga), iar de la ea – la simbolul obsedant și la *mitul personal* (mijloace eficiente de a generaliza și esențializa la extrema preaplinului emoțional al preaprofundului psihologic); Ion Ciocanu vede nu doar o gândire metaforică specifică, ci și „un microunivers poetic de-o mare plasticitate și sugestivitate”; Theodor Codreanu identifică meritul de căpătâi al lui Anatol Codru în conservarea „instinctului materialității” specifice marilor poeți, în a investi *piatra* cu sensul nemuririi și a o pune sub semnul sacralului; Anatol Moraru îl consideră „un poet orfic”; Timofei Roșca relevă „plusul de cerebralitate care abandonează emoționalul”; Tatiana Botnaru urmărește felul în care poetul este preocupat de fondul mitic al folclorului; Ana Bantoș scoate în evidență „recuperarea autenticului”, „factura unor expresionistă”, „interferența diferitelor straturi lingvistice” sub semnul ludicului; Elena Țau taxează poezia sa drept „intelectualizată”; Lucia Țurcanu remarcă „nichitastănescianismul” său de fond, relevant de „poezia abstractă, înalt intelectuală”; Dumitru Olărescu propune pentru filmele lui Codru categorisirea tipologică drept *docudrame*, referindu-se la procedeele filmului documentar, iar având în vedere filmele de lung metraj remarcă prevalența *poeticului* (și nu a cognitivului), „simbioza organică dintre substanța poetică și nervul publicistic”; Mihai Ștefan Poiată echivalează „marea descoperire” produsă în cinematografie de Anatol Codru cu „evoluția de la parțial la global” (observată de M. Dolgan) și cu conceperea *pietrei* ca „metaforă totală, o formulă universală care ar face posibilă codificarea (sau decodificarea) celor mai diverse fenomene și realități”.

Urmărind liniamentele esențiale ale evoluției poetului și constituirii po(i)eticii sale specifice, vom constata încă o dată ceea ce am putea numi combinarea *piatropo(i)eticii* ci *patriopo(i)etica*.

Regăsirea identității se realizează, în planul imaginărilor poetice, prin găsirea semnificației adânci a *pietrei*. În afară de sensurile multiple pe care le are – manifeste și latente –, ea adună și altele prin faptul că întemeiază o vatră, o comunitate, un neam. Alimentează, prin urmare, conștiința apartenenței patriei mici la Marea Patrie. De aici suflul epopeic pe care îl imprimă poeziei sale în care apare ca spațiu originar, ca loc sfânt.

Piatra este „piatra de neam” care, ca și lemnul incrustat, ca și graiul trudind pe deal, ca și plugul în ba-

lade aromind, au chipul Plaiului-părinte, intonând un cântec de proslăvire.

Un mare număr de poezii, constituind substanța practică a tuturor volumelor sale, abordează în secvențe epice sau sub formă de colind, orații, rugă o tematică complexă a *întemeierii* neamului și continuității sale, asigurate și prin întemeierea micilor colectivități sătești, a familiilor, a „cuibarelor sfinte”. Acest ciclu excelează prin prezentarea cadrului somptuos al nunții și întregului ritual nupțial – prilej de imnificare în spiritul epitalamului clasic cu o deosebită însușire stilistică.

Receptarea poeziei lui Anatol Codru s-a făcut, în spațiul literar basarabean, sub aspectul punerii în evidență a metaforismului asigurator de modernitate și a modului în care a valorizat sensurile simbolice ale *pietrei*.

Deși născut în 1936, cu un an mai târziu decât Grigore Vieru, Liviu Damian, Petru Cărare, cu doi ani decât Gheorghe Vodă, cu 4 ani decât Victor Teleucă, cu trei decât Pavel Boțu, și a debutat în 1962, este considerat ca făcând parte dintr-o generație mediană și nu din generația '60. Și pentru Grigore Vieru, vârful de lance al generației, el este, în linii mari, poetul care „crede cu toată ființa în puterea miraculoasă a metaforei și își înalță poemele pe soliditatea și energiile ei sacre”. Drumul ales de minunatul nostru poet e cu atât mai sigur, cu cât ne gândim la faptul că întreaga poezie populară s-a nutrit din sevele și adâncurile inepuizabile ale metaforei. Prin poemele *Pietrării*, *Tot pământul e o piatra suferindă de dor*, *Baladă*, *Din ceruri, totuși, s-a furat...*, *Bate frig de la origini*, *Ce iarbă!* ș. a. autorul atinge cele mai înalte zone ale poeziei, situându-se astfel printre cei mai înzestrați poeți ai scrisului românesc” (p. 237).

Pe parcurs, după ce survine contactul cu poezia lui Nichita Stănescu, s-a axat mai temeinic pe textualizarea metalingvistică, iar după ce ia act de baladele lui Marin Sorescu se reîntoarce la limbajul natural, ușor marcat de stilul cronicăresc, de oralitatea, de poetica folclorică a cântecelor bătrânești.

Nota individuală pe care o impune în contextul poeziei șaizeciste constă într-o viziune *dinamizată*, stimulată de procedeele cinematografice, însușite ca regizor de filme, și poetica expresionistă și suprarealistă a lui Andrei Voznesenski, din care traduce (Să menționăm că găsește și un echivalent românesc fericit al definirii metaforice a lui Petru I: „Piotr Pervii – pot pervii” «Пётр Первый – пот первый»; pentru „pot” «пот» – *sudoare* propune Petru Întâi – Piatra Întâi).

Influența cinematografului (dacă putem vorbi de o influență și nu de o modalitate de reprezentare comună, exprimând aceeași individualitate creativă) se

întrevede indiscutabil în axarea generală pe *mișcare*, de unde *cinetismul* vădit programatic ca rezultat al *vizualizării*, în retrospectivă, în panoramări de oameni și evenimente, în colaje, în fixări de cadru (succesiuni de imagini), alternări rapide de planuri.

Se remarcă indiscutabil, în volum, prezența referințelor substanțiale aparținând unor personalități notorii precum Grigore Vieru, Eugen Doga, Nicolae Dabija, Ion Ungureanu, Nicolae Corlățenu, Ion Miloș (Suedia), Anatol I. Ciobanu, Petru Soltan, Victor Crăciun, Andrei Strâmbeanu. Grigore Vieru îi fixează profilul într-o sugestivă formă miniaturală: „...Anatol Codru crede cu toată ființa”.

Un vădit interes documentar prezintă eseurile lui Anatol Codru despre colegii săi de breaslă, demonstrând profunda prețuire a lor și conștiința nevoii de solidaritate intelectuală: *Nemarginile lui Nichita Stănescu*, *Nicolae Dabija*, *Dragă prieten Grigore Vieru*, *Credință și pasiune* (Victor Crăciun), *Velerom și-un flor de măr* (Arcadie Suceveanu), *Adrian Păunescu – destinul dureros și tragic al ființei românești*, *De vineri și de*

toate zilele limbii române (Anatol Corobceanu), *Bunule, scumpule* (epistolă adresată poetului martir Nicole Costenco la cei 60 de ani de la naștere), *Doar numai cu mișcarea aerului de pe cuvinte rostindu-i numele* (Igor Crețu), *Arderea de sine a lui Mihai Dolgan*, *O hartă de argint, legată de picior cu un lanț de aur* (Anatol Ciocanu), *Răstignit de propria lui soartă* (Vlad Ioviță), *Sub semnul cuvântului* (Gheorghe Vodă), *Freamăt de eternitate* (Eugen Doga), *Parte din propria noastră ființă* (Victor Ciutac), *Un suflet de har și neîmpăcare* (Boris Movilă), *Semnificația harului* (Dumitru Olărescu), *La un popas* (Vlad Druc), *Aceste câteva adevăruri...* (Mircea Chistruga), *Tentația adâncurilor* (Vlad Bulat), *Trebui-ar cuvântul mult mai mare la chip...* (Petru Ungureanu).

Volumul *Anatol Codrul. Mitul personal* se anunță un important punct de reper pentru reconstituirea bogatei biografiei de creație a poetului-cineast, dar și pentru conturarea într-o efigie critică a fenomenului șaizecist și a întregului proces literar-artistic din perioada postbelică.

Mihail Grecu. *Poarta strămoșilor*. 1977, pânză, tehnică mixtă, 104 × 140 cm.
Galeria de Stat „Tretiakov”, Moscova